

Høring: Rapport om grønn verdiskaping og økt bearbeiding i sjømatindustrien

Bakgrunn

Sjømatbedriftene viser til Nærings – og fiskeridepartementets høring: Rapport om grønn verdiskaping og økt bearbeiding i sjømatindustrien. Sjømatbedriftene har besvart på vegne av våre medlemmer alle utvalgets 32 forslag samt foreslått øvrige fire forslag til i høringsbesvarelsen.

Utvalget ble oppnevnt av Nærings- og fiskeridepartementet 8. juni 2001. Utvalget overleverte sin rapport den 8. mars 2022. **Høringsfristen er satt til 1. juni 2022.**

Sjømatbedriftene nedsatte en administrativ arbeidsgruppe som har gått gjennom de tiltak som er fremmet fra utvalget. Arbeidsgruppen har vært bestående av:

- Robert Eriksson, Administrerende direktør
- Anette Almås, fagsjef sjømathandel og foredling
- Helene Kristoffersen, fagsjef fangstbasert industri

I tillegg har de øvrige fagsjefene vært involvert på de områder som ligger under deres ansvarsområde. Det kan også nevnes at utkast til høringsutkast er sendt ut til alle medlemmer, og hvor det er bedt om innspill. Videre er høringsutkastet behandlet i bransjeutvalgene for Sjømathandel og industri, og fangstbasert industri.

Overordnet syn fra Sjømatbedriftene:

Sjømatbedriftene viser til at bearbeidingsgraden på norsk sjømat, over tid, har falt. I 2010 utgjorde andelen bearbeidet fisk til eksport fra hvitsektoren, pelagisk og havbruk, 33 prosent. I 2018 var andelen bearbeidet fisk falt til 28 prosent. Dette innebærer at godt over 2/3 av fisken vi eksporterer går ubearbeidet ut til markedet. Den høye andelen ubearbeidet fisk viser at vi har verdier på avveie, potensiale er med andre ord stort for økt verdiskaping i Norge. Verdiskaping i form av både økt verdi på produktene, ivaretagelse av restråstoff og flere arbeidsplasser.

Ser vi nærmere på laksen, så eksporterer vi om lag 1,1 millioner tonn laks fra Norge per år. Kun 16 prosent av denne ble bearbejdet på en eller annen måte før den ble sendt ut av landet. Administrerende direktør i Sjømatrådet, Renate Larsen, uttalte under årstallskonferansen i 2019 at det er mulig å øke eksportverdien av laks med 30 milliarder kroner om det ble skjært filet av laksen før den ble eksportert.

Sjømatbedriftene mener et sentralt spørsmål både næringen og politikerne bør stille seg er: Hva er det som hindrer økt foredling og verdiskapning av fisken i Norge? Svaret er nok både sammensatt og kompleks. Ser vi på vår nabo, Island, så har islendingene klart å få til betydelig høyere verdi av fisken sin enn hva vi i Norge har klart. Fakta er den at islendingene er bedre enn oss på noe vi burde vært best i verden på. Nemlig verdiskapning i fiskerinæringen.

Det er naturlig at vi stiller oss spørsmålet om hvorfor Islands fiskerinæring er mer lønnsom enn vår? Studier peker på et mindre rigid regulatorisk rammeverk, som igjen fører til vertikal integrasjon, bedre markedsorientering og differensierte markedsstrategier, høykvalitetsprodukter ved å bruke av mer skånsomme fangstverktøy og bedre utnyttelse av restråstoffet. Til tross for at norske fiskere må dra lengre til havs for å nå fiskefeltene, må det etter Sjømatbedriftenes syn være fullt mulig for Norge å bli like god som Island.

Sjømatbedriftene mener noen av de store utfordringene for at vi ikke lykkes godt nok kan skyldes blant annet følgende forhold:

- Det er overkapasitet på land – altså for mange mottak kjemper om råstoffet.
- Manglende lønnsomhet på land hemmer motivasjonen til å reinvestere i og utvikle landindustrien.
- Fisken landes i løpet av kort tidsrom – landanleggene rammes av flaskehals under sesong, og mye ledig kapasitet utenfor sesong.
- Over halvparten av restråstoffet blir kastet over bord – ifølge Sjømatbarometeret til PWC viste det seg at norske fiskere forsynte måker med mat for ca. 350 millioner i kroner i 2017. I tillegg slo de fast at næringen taper ca. 600 millioner kroner årlig på dårlig kvalitet grunnet utilfredsstillende fangstredskaper og håndtering av fisk.
- Norge må se seg utkonkurrert på lønnsomhet – en norsk arbeidslønn dekker fem ansatte i Polen.
- Høye tollmurer hemmer norsk foredling.
- Næringen har ikke vært flinke nok til å utnytte «teknologipotensialet» for å lempe på utfordringene. De bør kanskje i større grad bevege seg bort fra produksjonsorientering til markedsorientering.

Sjømatbedriftene mener også det er viktig at politikken legger til rette for at landindustrien gis bedre muligheter til å kunne by på det råstoffet som er tilgjengelig, og at man unngår unødig lekkasje av ferskt norsk råstoff til utenlandsk industri.

Sjømatbedriftene mener det er avgjørende viktig at landsiden og sjøsiden går hånd i hanske og henger sammen. Etter vårt syn er et av hovedproblemene med dagens fiskeripolitikk at den stopper ved kaikanten. Sjømatbedriftene mener det vi trenger mest av alt, og mer enn en kvotemelding 2.0, er en sjømatindustrimelding som evner å koble sjøsiden og landsiden sammen.

Forslag til tiltak og Sjømatbedriftenes syn:

Under dette kapitlet vil Sjømatbedriftene komme med sine innspill til hvert av de 32 tiltakene som er forslått av utvalget. I tillegg har vi valgt å komme med noen tilleggsforslag.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 1:

Å gjennomføre foreslåtte endringer i kvotesystemet knyttet til oppsplitting av kvotepakker og innføring av en kvoteutvekslingsordning for å legge bedre til rette for spesialisering og utnyttelse av alle kommersielle arter.

..

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene organiserer både fiskefartøy og tilknyttet industri til sjømat på land. Vi er videre kjent med at regjeringen har startet arbeid med ny kvotemelding (kvotemelding 2.0). I denne forbindelse, mener vi det er viktig å se rapportens forslag 1, 2 og 16 i sammenheng med resultatet av arbeidet med ny kvotemelding.

Sjømatbedriftene vil understreke at det er en rekke uavklarte spørsmål og problemstillinger som berører de forannevnte forslagene, og mener det både er avgjørende at disse forslagene sees i en større og helhetlig sammenheng. Vi mener derfor at ovennevnte spørsmål bør drøftes og fremlegges i forbindelse med regjeringens forslag til ny kvotemelding.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 2:

Å inndra og refordele kvoter innenfor samme fartøygruppe som ikke utnyttes over tid.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene viser til sine vurderinger og syn under tiltak nr. 1, og mener dette må belyses og fremlegges i forbindelse med ny kvotemelding.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 3:

Å justere klausulen i forvaltningsplanen for torsk slik at kvoteendringer fra ett år til neste som hovedregel ikke kan overstige 10 prosent.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftenes oppfatning knyttet til begrepet klausul i denne sammenheng er stabilitetsklausulen som per i dag er på 20 %. Det betyr at en totalkvote fra et år til det neste kan reduseres med så mye som inntil 20 %. Vi opplever at utvalgets forslag innebærer å redusere denne adgangen til 10 %. Å redusere svingningene i kvoteendring legger til rette for mer forutsigbarhet for både flåte og industri. Tiltaket vil kunne gjøre det enklere å justere og planlegge drift – også lenger frem i tid.

Sjømatbedriftene støtter utvalgets forslag om å justere klausulen i forvaltningsplanen for torsk slik at kvoteendringer fra ett år til neste som hovedregel ikke kan overstige 10 %.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 4.

At det innføres risikoavlastende virkemidler for videreutvikling og implementering av nye metoder for frysing, lagring og tining av fiskeråstoff i industriell skala.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene viser til at bruk av ny og moderne teknologi vil kunne gi en helt annen kvalitet av råstoffet enn hva man tidligere har klart å oppnå. Tining av frossent råstoff av høy kvalitet, kan etter vårt syn bidra til å strekke sesong, og tilgjengeliggjøre en større andel råstoff for industrien på land. Sjømatbedriftene vil i den sammenheng understreke, for at råstoffet skal ha rett kvalitet for videre foredling, er det avgjørende at det utvikles gode metoder for både innfrysning, lagring og tining. Sjømatbedriftene vil understreke at det i dag er både kostbart, tidkrevende og risikabelt å utvikle nye metoder selv, spesielt i et industrielt perspektiv.

Sjømatbedriftene støtter utvalgets tilrådning om at det innføres risikoavlastende virkemidler for videreutvikling og implementering av nye metoder for frysing, lagring og tining av fiskeråstoff i industriell skala.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 5.

Utforme ekstravoteordninger slik at hensynet til både miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft tas i betraktning og er gjenstand for jevnlig evalueringer for å sikre at de virker etter hensikten. Ferskfiskordningen bør videreføres med krav om at artene som inngår i ferskfiskordningen og som gir bonuskvantum på torsk, må gå til humankonsum.

Sjømatbedriftenes syn:

Ferskfiskordningen har bidratt til å strekke sesong, og avlaste i de mest fiskeintensive periodene. Ordninger som vil kunne bidra til å holde aktiviteten på land når hovedsesongene er avsluttet, vil føre til mer attraktive arbeidsplasser på land, samt til en mer bærekraftig, og lønnsom industri på land.

Sjømatbedriftene viser til forslaget krav om at artene som inngår i ferskfiskordningen, og som gir bonuskvantum på torsk må gå til humant konsum, er i realiteten en utfordring som det ikke er en umiddelbar løsning på. I dag fiskes det et ikke ubetydelig kvantum småfisk som mange mener ikke burde kvalifisere til bonus grunnet kvalitet og størrelse. Når dette blir problematisert overfor myndighetene er våre erfaringer at myndighetene henviser til muligheten for å nedgradere råstoffet ved landing. Det vises for øvrig til Sjømatbedriftenes syn, jf. punkt 11.

Sjømatbedriftene mener hvordan ferskfiskordningen innrettes er en viktig faktor for hvorvidt man lykkes med de målene som ligger til grunn for ordningen. Vi mener derfor det er viktig at oppstart av ordningen ikke skjer for tidlig, dette for å sikre råstoff ut året. Vi mener videre at oppstart i juli med en høy innblanding på mellom 30 og 50 % er den mest effektive innretningen. Dette åpner for og gjør et fiske attraktivt i en periode hvor det ellers er svært lite aktivitet.

Sjømatbedriftene mener også at en ferskfiskordning for trålere bør vurderes, og utredes nærmere.

Sjømatbedriftene mener bonusordningen på levendelagring av torsk, som i utgangspunktet er i ferd med å avvikles, bør revitaliseres. De tilbakemeldinger vi har mottatt fra aktørene, både på sjø og på land, som tidligere har benyttet seg av levendelagringsbonus uttrykker at de ser et stort potensial i denne typen drift. I et marked som blir mer konkurranseutsatt og med en kundemasse som er svært kvalitetsbevisst, kan levendelagring på torsk bli nybrottsarbeid på andre fiskearter. Levendelagring kan etter vårt syn bidra til å forsyne enkelte markeder med fisk av høy kvalitet utenfor sesong og til høye priser.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 6:

Å innføre en prøveordning med utviklingskvoter til sjømatindustrien.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene viser til, i motsetning til oppdrett, er det en gitt mengde villfisk å fange. Sjømatbedriftene er i utgangspunktet negativ til å innføre en ordning med utviklingskvoter til sjømatindustrien, da dette kan føre til at fordelingen mellom gruppene kan bli endret, noe som i så fall kan føre til at grunnfjellet i kvotefordelingen settes i spill.

Sjømatbedriftene vil på den bakgrunn advare mot at forslaget gjennomføres, og mener det vil være behov for ytterligere konsekvensutredninger før det vil kunne bli aktuelt å iverksette en slik prøveordning.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 7:

Nærings- og fiskeridepartementet iverksetter en gjennomgang og evaluering av om salgslagenes praksis knyttet til lagsavgift er i overensstemmelse med fiskesalgslagsloven §§ 9 og 1.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter forslaget om en gjennomgang, og evaluering av om salgslagenes praksis knyttet til lagsavgift er i overensstemmelse med fiskesalgslagsloven §§ 9 og 1. Det er viktig at man nasjonalt også har anledning til å konkurrere om råstoff som landes av utenlandske fartøy i Norge. Det er mangel på råstoff og det er behov for råstoff både i sesong og særlig utenfor for å få en jevnere drift. Det kan påstås at lagsavgiften, da den også blir fakturert direkte til kjøperen i tilfeller ved landing fra utenlandsk fartøy, blir mer en importavgift enn en lagsavgift. Avgiften blir dog betalt uavkortet til det gjeldende salgslag. Råstoffet blir dyrere for kjøperen.

I dag blir disse landingene krevd for den samme lagsavgiften som norske fartøy gjør. For alle praktiske formål, har ikke disse fartøyene de samme mulighetene til å påvirke salgslagene på samme måte som norske fiskere har, da en av forutsetningene for blant annet å være valgbar inn til salgslagenes styre, er at du er bosatt i regionen. Samtidig er det ikke mindre dokumentasjonsarbeid for landinger fra utenlandske fartøy sett opp mot norske (sluttseddelregistrering og annet dokumentasjonsarbeid). Utenlandske fartøy er ikke pålagt

obligatorisk oppgjør gjennom laget – dette er et frivillig tilbud som utenlandske fartøy kan benytte seg av.

Sjømatbedriftene vil understreke at det som er mer vesentlig er en reduksjon av avgiftene og kostnadsnivået i salgslagene. Vi registrerer imidlertid at Råfisklaget, for andre år på rad, har levert et overskudd på over 50 millioner kr. Sjømatbedriftene mener det fremførte argumentet om at overskuddene må være solide for å sikre garantier for oppgjør, er en sannhet med visse modifikasjoner. Dette begrunnes med at det er kjøper som i stor utstrekning garanterer for oppgjør. Sjømatbedriftene vil også adressere behovet for at salgslagene spisser sitt fokus på primæroppgaven som er omsetning av fisk.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 8:

Salgslagenes omsetningssystemer må innrettes slik at råstoff gjøres tilgjengelig for konkurranse og bearbeiding i det norske råstoffmarkedet. Det må utredes videre hvordan dette kan operasjonaliseres i tråd med intensjonen i fiskeslagslagslova og deltakerloven.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter intensjonen i forslaget, og støtter på den bakgrunn en videre utredning av hvordan man kan operasjonalisere omsetningssystemene slik at råstoff gjøres tilgjengelig for konkurranse og bearbeiding. Sjømatbedriftene viser for øvrig til sitt syn, jf. punkt 9.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 9:

I påvente av resultatet av en total gjennomgang i henhold til punkt 8 bør gjennomføring og evaluering av salgslagenes vedtak om å gjøre 50 prosent av det frosne råstoffet tilgjengelig for auksjon fra 1. januar 2022 danne grunnlaget for valg av omsetningssystem for slikt råstoff framover. Herunder bør det gjøres løpende vurderinger om 50 prosent er tilstrekkelig.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene viser til at innføring av tilgjengeliggjøring av minimum 50 % av det frosne råstoffet er det kommet inn positive tilbakemeldinger på både det som oppfattes som en mer rettferdig kamp om råstoffet samt mer tilgjengelig råstoff. Sjømatbedriftene vil vise til at denne ordningen, ikke nødvendigvis, er overførbar til enhver annen situasjon, men vi er av den klare oppfatning at evaluering av tiltaket bør igangsettes, og at en del av evalueringen bør innebære hvorvidt man skal øke fra 50 pst.

Sjømatbedriftene vil vise til at det kan være større utfordringer knyttet til fersk fisk der hvor fartøyene er mindre, og derfor ikke kan gå lange strekninger for å lande sin fangst til høystbydende. Sjømatbedriftene mener fangster over en viss størrelse, også av ferskfisk, bør ut på auksjon til minimum to uavhengige kjøpere, og at det etableres en prøveordning hvor dette gjennomføres.

Sjømatbedriftene viser til at salgslagenes rolle og ansvar blir til stadighet aktualisert og problematisert blant våre medlemmer. Basert på tilbakemeldinger fra våre medlemsbedrifter er vår oppfatning at enkelte salgslag har en mer pragmatisk tilnærming til sin rolle og ansvar

enn andre, og gjennom det kommer frem til løsninger som er mer i takt med landindustriens behov. Det er likevel grunn til å støtte de foreslåtte tiltakene under punkt 8 og 9.

Sjømatbedriftene vil understreke behovet for en mer helhetlig vurdering av salgslagenes innretning og organisering.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 10:

Nærings- og fiskeridepartementet innfører en ordning med årlige forventningsbrev til fiskesalgslagene der salgslagenes ansvar for å medvirke til en samfunnsøkonomisk lønnsom forvaltning av villlevende marine ressurser presiseres i lys av den til enhver tid gjeldende status og utvikling i næringen, og at dette krever gode rammer for førstehåndsomsetning som ivaretar grunnleggende interesser for både fisker- og industrisiden.

Sjømatbedriftenes syn:

Årlige forventningsbrev vil i større grad kunne bidra til å hensynta landindustrien og deres behov sett opp mot markedene. Samtidig er det vanskelig å forutsi hva markedene krever og hvordan de endrer seg. Årlige forventningsbrev kan i tillegg til fiskesalgslagsloven virke som detaljstyring på et overordnet nivå og i verste felle virke hemmende: Næringen kan endre seg raskt og ikke nødvendigvis i overenstemmelse med prioriterte områder og tema i et årlig forventningsbrev.

Sjømatbedriftene mener det er både fordeler og ulemper med årlige forventningsbrev, og mener dette må vurderes nærmere før dette eventuelt blir innført. Det er viktig at man får en grundig kartlegging av både oppsider og nedsider en iverksetting av et slikt tiltak vil ha, og da spesielt med utgangspunkt i næringens interesser.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 11:

Salgslagenes salgsvilkår for sjømat, herunder reklamasjonsregler, utformes i tråd med kjøpsloven, så langt det er mulig.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene opplever at salgslagene opererer med ulik praksis når det gjelder reklamasjon.

Sjømatbedriftene mener det bør være enkelt og forutsigbart for brukerne å forholde seg til salgsvilkår ifm. kjøp av fisk og andre sjømatprodukter. Sjømatbedriftene vil vise til, særlig ved større landinger, eller ved stor pågang av fartøy som venter på å lande, kan det være utfordrende til enhver tid for kjøper å identifisere kvalitet som bør nedprises.

Med tanke på at det oppleves en ulik praksis rundt reklamasjon, ser man også at reklamasjon i ulik grad blir benyttet i de ulike salgslagene. Bakgrunnen for dette kan grunne i at det ikke er etablert en velfungerende praksis som kan håndtere reklamasjonssaker. Det er viktig at det etableres en enhetlig praktisering på hvordan man skal håndterer reklamasjonssaker.

Sjømatbedriftene støtter utvalgets forslag om at reklamasjonsregler, utformes i tråd med kjøpsloven, så langt dette er mulig.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 12:

Salgslagene endrer sine vedtekter jfr. samvirkeloven § 66 (3) og gir Nærings- og fiskeridepartementet rett til å velge 40 prosent av medlemmer til styrene i salgslagene. Departementet bør oppnevne personer med næringskompetanse fra leverandør- og kjøpersiden, samt juridisk og økonomisk kompetanse. Det bør sees hen til økt representasjon av begge kjønn i styresammensetningen.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene vil vise til at flere aktører på land mener de har liten eller ingen påvirkning på salgslagene. Dette til tross for at de står nærmere markedene, og sitter på viktig informasjonen og erfaringen fra kjøpersiden av fisken.

I dag består styrene i salgslagene av representanter fra fiskerinæringen, og administrasjonen i salgslagene.

Sjømatbedriftene støtter utvalgets forslag til tiltak, og mener dette bidrar til en styrket kompetanse og mer balansert sammensetning av salgslagene.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 13:

Vanlig forretningspraksis der alle aktører sikrer egne fordringer bør gjelde også for fiskere, og kan eksempelvis inkluderes i tjenesten som dekkes av lagsavgiften.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene viser til at kjøper av fangst i første hånd må i dag både garantere for varen som er kjøpt, samt forsikre seg om at man mottar oppgjør for den videresolgte vare. Dette kan til tider hemme handelen samtidig som det fører til unødig kapitalbinding.

Sjømatbedriftene viser videre til at den opprinnelige årsaken til at det var et krav om å garantere oppgjør overfor salgslagene, er historisk begrunnet hvor maktfordelingen mellom fisker og landindustri var skjev, og den gang til fordel for landindustrien.

Sjømatbedriftene støtter ikke utvalgets forslag til tiltak. Dagens ordning fungerer godt og bør etter vår oppfatning bestå.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 14

Myndighetene må gjennom eget forvaltningssystem, samt ved forhandlinger og enighet med andre nasjoner, sikre en langsiktig og god forvaltning av norske og felles fiskeriressurser.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter utvalgets anbefaling, og vil understreke at det er behov for en langt mer offensiv strategi fra norske myndigheters side når det gjelder å ivareta de norske fiskeinteressene i forhandlinger med andre nasjoner.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 15

Å etablere en FoU-satsing på utvikling og implementering av teknologi for lagringsstabile sjømatprodukter for å redusere behovet for frakt med fly og bil, og muliggjøre økt bruk av sjøtransport.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene stiller seg positiv til at det etableres FoU-satsing for å utvikle og iverksette ny teknologi for lagringsstabile sjømatprodukter, og da med det formål å redusere behovet for frakt med fly og bil. Det er i fremtiden et klart behov for større transportkapasitet, og at dagens kapasitet kan virke hemmende på å nå de nasjonale ambisjonene om å femdoble verdien av norsk sjømat. En slik ambisjon innebærer også en betydelig volumvekst. Det vil derfor være helt avgjørende at man evner å ta i bruk både transport på sjø og bane i større grad. Sjømatbedriftene viser for øvrig til at det er avgjørende at det utvikles konkurransedyktige transporttilbud.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 16:

Regler for utforming av fartøy må sikre en fiskeflåte som er best mulig tilpasset et lavest mulig klimaavtrykk og best mulig ivaretagelse av råstoffet. Det bør for eksempel etableres et bedre egnet kriterium enn lengde for å skille mellom ulike fartøygrupper.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene viser til sine vurderinger og syn under tiltak nr. 1, og mener dette må belyses og fremlegges i forbindelse med ny kvotemelding.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 17:

Utforming og omfang av klimaavgifter må innrettes for å stimulere til grønn omstilling, eksempelvis ved at inntekt fra avgift brukes til målrettede tiltak i fiskerinæringen.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter opp under en økonomisk politikk som stimulerer til en grønnere omstilling som kan bidra til lavere miljøavtrykk og økt bærekraft for en samlet sjømatnæring. En må likevel understreke at man er imot at avgifter innrettes som rene fiskalavgifter.

Sjømatbedriftene mener dagens avgiftspolitikken overfor fiskeflåten bidrar til å øke sesongtoppene i fiskeriene, og hindrer bedre utnyttelse av lavverdi arter. Dette er arter med lavt klimaavtrykk og dagens avgiftspolitikken øker dermed miljøavtrykket ved at man må erstatte disse proteinene med andre som har høyere klimaavtrykk.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 18:

Marine forskningsprogrammer bør prioritere utlysninger og prosjekter som bygger ny kunnskap om klimaeffekter av ulike driftsformer og redskapsbruk utover selve drivstofforbruket i fisket.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene er grunnleggende opptatt av at tiltak som skal iverksettes av myndighetene er kunnskapsbasert. For at dette skal la seg gjøre er det avgjørende at man hele tiden forsøker å utvikle ny og oppdatert kunnskap. På den bakgrunn støtter Sjømatbedriftene utvalgets forslag.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 19:

Organisasjonene i næringen samarbeider om standarder som grunnlag for sertifisering av mottaksanlegg, fiskefartøy, fiskeredskap, samt forholdet mellom båtens størrelse, utrustning og størrelsen på fangst for å sikre råstoffkvalitet.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene mener det ligger et betydelig potensial for økt verdiskapning gjennom å forbedre kvaliteten på fiskeråstoffet. Ved å samarbeide om standarder, skaper man bred enighet og felles forståelse for hvilke behov som er og hvilke mål man ønsker å oppnå. Sertifiseringer som både ser på mottak, men også på fartøy samt fartøy og utrustning opp mot fangst, vil kunne gi høyere kvalitet råstoff på land, som både oppnår høyere pris, samt flere mulige anvendelser.

Næringen med sine organisasjoner har lenge etterlyst behovet for å bli inkludert i forkant av at avgjørelser fattes. Samtidig er det bred enighet i næringen om å være i forkant av og ha gode løsninger på moderne problemer. Selv om den omtalte sertifisering her i utgangspunktet ikke er det samme som MSC, vil også arbeidet med slike standarder kunne bidra positivt ift. problematikken med MSC.

Sjømatbedriftene støtter utvalgets forslag.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 20.

At næringens organisasjoner utarbeider en digital håndbok for bedrifter med informasjon og veiledning om regelverk knyttet til behandling, dokumentasjon og klassifisering av nye arter og produkter.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter intensjonen om at det utarbeides en digital håndbok for næringsaktørene med informasjon og veiledning knyttet til bearbeiding, dokumentasjon, klassifisering av nye arter og produkter. Arbeidet med å utarbeide en håndbok må gjøres via et partsamarbeid i regi av relevante myndighetsaktører og i samarbeid med næringsorganisasjonene.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 21:

Offentlige forsknings – og utviklingsmidler prioriteres til å løse logistikk – og konserveringsløsninger for restråstoff for å sikre at råstoffet kan benyttes til avansert foredling, samt utvikling av nye produkter og etablering og drift av testfasiliteter som næringen har behov for i produktutviklingen.

Sjømatbedriftenes syn:

Ser en på utnyttelsen av restråstoff, viser SINTEF sine beregninger at 85 % av tilgjengelig restråstoff ble utnyttet i 2020. Det viser at en stor prosentandel av tilgjengelig restråstoff blir utnyttet, men at det fortsatt gjenstår arbeid på dette området for å kunne utnytte restråstoffet maksimalt. Rapporten påpeker at blant annet havfiskeflåten innen hvitfisk har mer å gå på når det gjelder utnyttelse av restråstoff da de sløyer ombord og kaster deler av råstoffet på havet. Videre er det god utnyttelse i havbruksnæringen da det kun er lakseblod som ikke utnyttes i dag. Dette blir det forsket på i disse dager da det viser seg at det kan være en god jernkilde. Pelagisk sektor utnytter råstoffet 100 % da de eksporterer rundfisk. Eksport av rundfisk fører naturlig nok til mindre bearbeiding av fisk her hjemme og en gir slipp på restråstoff som kunne ha blitt utnyttet. Alle disse faktorene viser viktigheten av at offentlige forsknings – og utviklingsmidler skal være med å bidra til økt foredling av råstoff og enda mer utnyttelse av restråstoff. Får en til dette vil det kunne bidra til økt verdiskapning i Norge.

Sjømatbedriftene støtter utvalgets anbefalte tiltak.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 22:

Arbeidsmiljøloven bør tilpasses sesongpreget i sjømatindustrien med målrettede unntak fra arbeidstidsordningene i høysesong. Denne typen justeringer må baseres på et nært samarbeid mellom partene.

Sjømatbedriftenes syn:

Spørsmål om justeringer i arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser vil måtte bero på en interesseavveining av flere ulike hensyn til både arbeidsgiver og arbeidstaker. På den ene siden ønsker man å sikre behovet for fleksible arbeidstidsordninger for både virksomhetene og den enkelte arbeidstaker, hvor arbeidstiden er tilpasset ulike typer arbeid. På den andre siden er det helt vesentlig å ivareta hensynet til arbeidstakernes vernemessige og sosiale behov.

Virksomheter i sjømatnæringen erfarer året gjennom at behovet for arbeidskraft varierer etter sesong og etterspørsel i markedet. Selv om det innenfor arbeidstidsbestemmelsenes rammer finnes en relativt bred mulighet for fleksible tilpasninger, som blant annet gjennomsnittsberegning av den alminnelige arbeidstiden, ser vi imidlertid at disse rammene i mange tilfeller virker begrensende i sesongtopper. Som eksempel er det en betraktelig økning i behovet for sesongarbeidere under det årlige vinterfisket. Den ofte uforutsigbare store mengden fisk som skal håndteres innenfor et kort tidsrom, krever klart en ytterligere fleksibilitet i arbeidstidsordningene enn det som finnes i dag. Det kan derfor være lønnsomt både av produktivitetshensyn og av bedriftsøkonomiske hensyn å tillate lengre arbeidsøkter og arbeidsperioder for disse arbeidstakerne. Blant sesongarbeiderne er dessuten mange

utenlandske arbeidstakere som ønsker å jobbe mest mulig intensivt i løpet av arbeidsoppholdet i Norge.

Vi støtter på denne bakgrunn utvalgets forslag om målrettede unntak fra arbeidstidsordningene i høysesong. Et slikt unntak må likevel ikke føre til bruk av så lange arbeidsøkter og arbeidsperioder at det går på bekostning av arbeidstakernes krav til et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Vi er videre enig i at et slikt unntak fordrer et nært samarbeid mellom partene, slik at forvaltningen til enhver tid har kunnskap om hvordan regelverket slår ut i praksis.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 23:

Gitt en justering i arbeidsmiljøloven som gjør reglene mer tilpasset sesongpreget i sjømatindustrien bør det vurderes strengere sanksjoner for brudd på arbeidsmiljøloven enn tilfellet er i dag.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter selvsagt målet om å bekjempe arbeidsmiljøkriminalitet. Dersom det gis større fleksibilitet i arbeidstidsordningene for sesongarbeid i sjømatindustrien, er vi helt enig i at sanksjoner for brudd på arbeidsmiljøloven må bli strengere. Et effektivt virkemiddel vil være en økning i overtredelsesgebyret ved brudd på arbeidstidsbestemmelsene. Regelverket bør derfor strammes inn overfor de useriøse og kriminelle, samtidig som det legges til rette for en større fleksibilitet for de seriøse aktørene.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 24:

Å styrke nasjonale ordninger for å fremme økt sjømatkonsum hos norske forbrukere, især barn og unge, samt inkludere sjømat i Nyt Norge – ordningen.

Sjømatbedriftenes syn:

Å styrke nasjonale ordninger for å fremme økt sjømatkonsum hos norske forbrukere er viktig. Sjømatkonsumet har gått ned hos norske forbrukere de siste årene og spesielt hos barn og unge. Dette er bekymringsfullt da det viser seg at barn og unge i dag spiser mer søtsaker enn fisk. Her må vi ta ansvar i forhold til folkehelsen og gjøre endringer og tiltak slik at trenden vil snu. Det er viktig å påpeke at i 2017 ble den «Nasjonale handlingsplan for bedre kosthold» publisert (2017 -2021) og handlingsplanen er nå forlenget til 2023. Her er det flere oppfølgingspunkter som Nærings – og fiskeridepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet har ansvaret for å følge opp. Et av punktene som er oppført er videreføring av sjømattiltak for barn og unge, inkludert Fiskesprell som er et nasjonalt kostholdsprogram som har som mål å øke konsumet blant barn og unge. Dette tiltaket kan nok bli markedsført og synliggjort i høyere grad enn i dag da dette er et tiltak som er ukjent for mange. Videre bør det også satses på nye og innovative tiltak som kan bidra til å øke sjømatkonsumet blant barn og unge da dagens tiltak åpenbart ikke fungerer godt nok siden sjømatkonsumet går ned. Sjømatbedriftene støtter derfor utvalgets forslag om å styrke nasjonale ordninger for å fremme økt sjømatkonsum.

Merkeordningen Nyt Norge kan i dag benyttes av produsenter som produserer råvarer som er animalske og vegetabiliske landbruksprodukter, viltvoksende vekster, salt og flaskevann/emballert vann. Merkeordningen forvaltes av Stiftelsen Norsk Mat som er opprettet av Landbruks – og Matdepartementet. Det er i dag i underkant av 4000 mat og drikkeprodusenter i Norge som er godkjent for å bruke merket. Denne merkeordningen er en flott ordning som forbruker ser på som positivt når de kjøper et produkt i butikken. Da norske sjømatprodukter ikke har mulighet til å benytte seg av denne merkingen i dag er det synd da sjømat også er en stor og viktig andel av den norske matproduksjonen. Nyt Norge – ordningen bør derfor gi muligheten til norske sjømatprodusenter å benytte seg av ordningen da norske matprodusenter bør stå sammen for å fremme norske produkter, uavhengig om det er landbruksprodukter eller sjømatprodukter. Sjømatbedriftene støtter utvalgets forslag om å inkludere sjømat i Nyt – Norge ordningen.

Sjømatbedriftene viser til departements tilskuddsordning: Sjømattiltak for barn og unge, som ble avvirket i statsbudsjettet for 2022. Sjømatbedriftene mener denne ordningen bør gjeninnføres, men da med nye og mer tydelige kriterier for tildeling av midlene. Det vil være avgjørende viktig at en slik ordning målstyres mot tiltak som sørger for at sjømaten kommer ut til barn og unge, og da for konsum. Vi mener et av hovedproblemene med ordningen var at midlene i all vesentlighet gikk til kampanjer, uten at dette nådde målgruppen. Sjømatbedriftene viser til at det er langt flere opplysningskontorer knyttet til kjøttprodukter, og gjennom disse bidrar til å fremme kjøttprodukter ovenfor det norske folk. I dag er det liten tilsvarende innsats for sjømatprodukter. Sjømatbedriftene mener Sjømatrådet bør få et klarere mandat til også å bidra til å fremme innenlands konsum av sjømat.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 25:

Å gi fritak for merverdiavgift på sjømat som selges til forbruker for å øke sjømatkonsumet i Norge

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene mener at å avvikle merverdiavgift på sjømat som selges til forbruker i Norge vil kunne gi et positivt bidrag for å øke sjømatkonsumet. I tillegg vil dette bidra til å sikre mer likeverdige konkurransevilkår mellom kjøtt og fisk.

Sjømatbedriftene viser til at man har sett gode effekter på momskutt på frukt og grønt og viser til at dagligvarekjeden Kiwi kjørte en egen kampanje i 2019, hvor man fjernet moms på sjømat. Resultatene viste at sjømatsalget økte med over 40%. Som det refereres til i rapporten er det flere grunner for å fjerne merverdiavgiften på sjømat, blant annet for å øke sjømatkonsumet og kunne gi et bedre samlet miljøavtrykk. Og ikke minst kunne bedre folkehelsen som burde være et godt nok argument i seg selv for å fjerne merverdiavgiften på sjømat.

Sjømatkonsumet går i dag i feil retning og ifølge Regjeringens handlingsplan for bedre kosthold er det som mål å øke sjømatkonsumet hos befolkningen da sjømat gir gode helseeffekter. Da må en se på hvilke tiltak som kan være med å bidra til å nå disse målene og hvilke tiltak som er oppsiktsvekkende med tanke på å fremme folkehelsen. I dag er det fritak fra sukkeravgiften hvis sukker inngår i et annet produkt. Dette gjelder sjokolade og sukkervarer og tiltaket ble innført i 2021. Dette er et tiltak som er svært overraskende i forhold til handlingsplaner som er presentert for å bidra til bedre folkehelse. Regjeringen bør se på hvilke tiltak som gjør at en jobber for en bedre folkehelse og da er ikke fritak for

sukkeravgiften som ble innført i 2021 en bidragsyter til dette. En bør heller rette fokuset mot hvilke næringsprodukter som vil fremme folkehelsen og innføre tiltak deretter.

På den bakgrunn støtter Sjømatbedriftene utvalgets forslag om å fjerne momsene på sjømat.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 26:

At myndighetene i langt større grad enn til nå er villig til å prioritere markedsadgang for sjømat, bearbejdede sjømatprodukter og marine ingredienser i arbeidet med handelsavtaler

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene viser til at Norge evner å få langt mindre verdi ut av sin eksport enn hva som er tilfellet for våre naboland. Det vises til rapport fra MENON Economist hvor det kommer frem at mye av årsaken kan tilskrives hvordan det norske eksportarbeidet er organisert.

Videre trengs det en gjennomgang av hvordan norsk eksportarbeid er organisert, og at et klart formål bør være å sikre en mer enhetlig organisering, og hvor man har en tydelig plassering av det overordnede strategiske arbeidet knyttet opp mot eksport og handelspolitikk. Sjømatbedriftene støtter utvalgets anbefalinger, men mener det er helt avgjørende å gjennomføre det overordnede for å kunne realisere utvalgets målsetting. Sjømatbedriftene vil videre påpeke at en viktig del av en fremtidig strategi for å kunne realisere det foreslåtte tiltaket er å knytte dette opp til en bærekraftig produksjon, og reduksjon av miljøavtrykket.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 27:

At myndighetene prioriterer arbeidet med, og øker ressursbruken, knyttet til, godkjenningsordninger, listeføring av produkter og bedrifter og helsesertifikater som er avgjørende for god markedsadgang, samt sikrer sterk tilstedeværelse av norsk sjømatkompetanse i viktige markeder og fora for internasjonal regelverksutforming.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter arbeidsgruppens anbefalte tiltak, og vil understreke viktigheten av at man sørger for å få på plass helsesertifikater med tidsriktige veterinærprotoller, og at dette også bør prioriteres inn i dette arbeidet. Dette gjelder både for nye og eksisterende frihandelsavtaler.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 28:

At den generiske markedsføringen av norsk sjømat også rettes mot nye produkter

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter arbeidsgruppens anbefaling.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 29:

En forsterket satsing på FoU, teknologi og digitalisering i sjømatindustrien med fokus på næringsdrevet innovasjon.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter utvalgets anbefaling, og mener at en forsterket satsing på FoU alltid vil være aktuelt da fiskeri – og havbruksnæringen er i konstant utvikling og en vil hele veien møte på nye problemstillinger som det må finnes nye løsninger på. Det har vært en enorm utvikling på teknologi og digitalisering og dette vil nok vedvare. Videre er det også behov for innovasjonsarbeid knyttet til eksempelvis produktutvikling og nye arter. Det er derfor viktig å opprettholde og forsterke satsingen på FoU for det gir handlingsrom slik at en kan følge utviklingen som skjer i fiskeri – og havbruksnæringen. Videre vil det utelukkende gi positiv verdiskapning og sysselsetting noe som er viktige faktorer i sjømatindustrien.

Sjømatbedriftene viser til at det er etablert flere interessante satsinger for å digitalisere norsk sjømatnæring. Ett av eksemplene er blant annet etableringen av Sporbarhet AS, ett annet eksempel er Sjømatbedriftenes eget matsporingstjeneste, Norwegian Seafood Trust, basert på matsporingsteknologien til IBM, og hvor Atea er driftsoperatør, og GS1 Norway en sentral partner. Gjennom dette sporingsverktøyet kan man spore fisken fra egget klekkes, og helt ut til forbruker. Med andre ord sporer man hele verdikjeden, inkludert transporten. Dette er bare to av flere eksempler på innovativ digitalisering som er tatt i bruk av sjømatnæringen de senere år.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 30:

At katapultordningen styrkes som en nasjonal ordning for å utvikle, teste og fremme teknologi for økt bearbeiding av fisk, sjømat og andre marine produkter.

Sjømatbedriftenes vurdering:

Sjømatbedriftene støtter utvalgets anbefaling, og mener at katapultordningen bør styrkes som en nasjonal forordning for å styrke muligheten til å teste og utvikle ny teknologi for bearbeiding av fisk. Her må det også vektlegges å styrke miljøer som allerede er i stand til dette og som jobber med bedrifter for å utvikle ny teknologi. Dette på bakgrunn av at en katapult vil være avhengig av oppdrag fra utstysleverandører og andre for å få dette til å gå rundt økonomisk. Men også fordi disse institusjonene ikke bare kan forske på det grunnleggende, men også kunne være med å bidra til å utvikle utstyr frem til en prototype. Det vil være svært positivt for næringen om en får til en nasjonal katapultordning slik at en får flere ressurser til å teste og fremme ny teknologi for økt bearbeiding av fisk og produktutvikling.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 31:

At sjømatindustriens kompetansebehov legges til grunn ved dimensjonering og utvikling av utdanningstilbud på videregående skole, og i høyere utdanning, inklusive utdanningstilbud for ulike kompetanse – og livsløpsbehov.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene mener det er svært viktig at sjømatindustriens kompetansebehov legges til grunn ved dimensjonering og utvikling av utdanningstilbud. De siste årene har det vært en flott trend med gode søkertall til studier innenfor blå sektor og en ser en økende etterspørsel etter yrkeskompetanse og høyere utdanning. Dette er en positiv utvikling som må tas på alvor. Fiskeri – og havbruksnæringen er i kontinuerlig vekst og utvikling noe som gjør at studietilbudene og læreplanene må være oppdatert til enhver tid. Dette gjelder læreplaner, lærlingplasser, rekruttering og ulike studietilbud som selvfølgelig vil variere geografisk. Her er det viktig at sjømatnæringen er aktiv og blir inkludert i høyere grad enn det den gjør i dag slik at tilbudene samsvarer med det behovet næringen har til enhver tid. Sjømatbedriftene vil også understreke behovet for at man etablerer et godt desentralisert utdanningstilbud, herunder også et etter- og videreutdanningstilbud og støtter forslaget.

Utvalgets forslag til tiltak nr. 32

At strukturering på landsiden aksepteres som en naturlig tilpasning til konkurransesituasjonen. Etablering av sjømatindustribedrifter må skje på like vilkår og ut fra bedriftsøkonomiske vurderinger hvor ansvaret ligger hos den respektive virksomhet. Dette innebærer at myndighetene ikke må bruke offentlige midler eller kvoter for å etablere spesifikke bedrifter.

Sjømatbedriftenes syn:

Sjømatbedriftene støtter i utgangspunktet at etablering av sjømatindustribedrifter må skje på like vilkår og ut fra bedriftsøkonomiske vurderinger hvor ansvaret ligger hos den respektive virksomhet. Videre er det slik at hvis noen spesifikke bedrifter skulle ha behov for offentlige midler eller kvoter for å etablere seg så burde det være en mulighet som en fortsatt kan benytte seg av. Fiskeri og havbruksnæringen er en subsidiefri næring og det vil den fortsatt være, men at det kan være rom for unntak hvis det skulle være nødvendig. Spesielt hvis offentlige midler til en bedrift kan gi gode ringvirkninger med etablering av bedrifter i distrikter, sysselsetting og være bærekraftig med tanke på klima og miljø. Derfor bør denne muligheten fortsatt holdes åpen slik den er i dag.

Øvrige forslag fra Sjømatbedriftene:

Forslag – Sjømatindustrimelding

Sjømatbedriftene mener Stortinget bør be regjeringen om å legge frem en helhetlig sjømatindustrimelding som evner å koble sjøsiden og landsiden sammen, og hvor man skal fremme en politikk som har som ambisjon om at Norge skal bli verdensledende i å skape økt verdi av sine fiskeressurser.

Forslag - Industrien gis mulighet til å leie laksekonsesjoner

Det er i dag en utfordring at mange foredlingsbedrifter på hvitfisksiden sliter med lønnsomheten da de ikke har tilgang til nok råstoff for å kunne ha en helårlig drift. Det bør derfor utvikles en modell som bidrar til større samvirke mellom hvitfisk og rødfisksektoren

der det blir leid ut konsesjoner for å sikre tilgangen til råstoff og for å kunne bidra til helårlege arbeidsplasser i hvitfisksektoren.

Det vil gi fiskebedrifter mulighet til helårlig drift av sine anlegg, kunne styrke samarbeidet mellom rødfisk og hvitfisksektoren, og ikke minst bidra til mer bearbeiding av råstoff i Norge. En slik modell bør regjeringen utvikle, og Sjømatbedriftene er for innføring av oppdrettstillatelser for egenproduksjon i fiskeindustrien.

Sjømatbedriftene er positive til utredning av en slik modell og har en klar forventning om at en slik utredning fra regjeringens side foreligger innen utgangen av 2022.

Forslag – Tollsats for å nå økt gevinst innen miljø- og bærekraft:

Myndighetene bør ha en mer proaktiv tilnærming i handelspolitikken for å kunne redusere tollsats på bearbeidede produkter.

I dag opplever vi et økende innslag av en ny form for proteksjonisme. Dette gjør at det blir enda viktigere å finne nye og gode tilnærminger for å sikre og styrke den norske markedsadgangen i det globale markedet.

Sjømatbedriftene viser til at 67 prosent av norsk sjømat som ble eksportert i 2010 var ubearbeidede produkter. I 2018 hadde andelen økt til 72 prosent. Dette gjør at Norge må tenke nytt og komme opp med nye og bedre løsninger for å kunne sikre økt markedsadgang på bearbeidede produkter.

En stor utfordring, ut fra et miljø- og bærekrafts hensyn, er at vi i dag sender rygg og hoder ut av landet, mens neste generasjon forbrukere i større grad etterspør fileten. Norge bør arbeide for å få reforhandle dagens frihandelsavtaler slik at tollsats for bearbeidede produkter reduseres. Dette er også noe som bør settes på dagsorden i de internasjonale fora som Norge deltar i, som eks. WTO.

Forslag - Bonusordning på levendelagring av torsk:

Sjømatbedriftene mener det er ønskelig med en revitalisering av bonusordning på levendelagring av torsk. Dessverre opplever mange i dag at ordningen er i ferd med å bli bygget ned, og at den gradvis går mot en avvikling.

Sjømatbedriftene foreslår at regjeringen foretar en utredning av ordningen, og da med det klare formål om at ordningen skal revitaliseres og kunne bli et godt og fremtidsrettet bidrag til økt bearbeiding av sjømat i Norge.

Forslag – Råstoffkvalitet

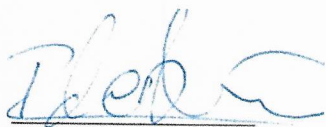
Sjømatbedriftene viser til utvalgets forslag til tiltak, jf. tiltak nr. 11 og 19.

Sjømatbedriftene mener at det i tillegg til at det bør innføres kjøpsvilkår som for øvrig i kjøpsloven, bør nedgradering av råstoff med lav kvalitet få økt fokus. Det bør vurderes å utarbeides standarder med objektive vurderinger som muliggjør nedgradering av råstoff.

Sjømatbedriftene mener at adgangen til å nedgradere bør være reell for mottakene. Dagens praksis innebærer at nedgradering av råstoff ved landing ikke er spesielt utbredt til tross for at

man er forpliktet til dette. En reell og objektiv utviklet standard, og en plikt til å nedgradere råstoff av lavere kvalitet vil kunne bidra til å redusere behovet for reklamasjoner i ettertid.

Med hilsen
Sjømatbedriftene

Robert Eriksson
Administrerende direktør

Helene Kristoffersen
Fagsjef Fangstbasert industri

Anette Almås
**Fagsjef Sjømathandel- og
Fordeling**